

EL PODER DE LA PAROLA EN EL PERIODISME DE GUERRA⁶

THE POWER OF WORDS IN THE JOURNALISM OF WAR

Marie Colvin
The Sunday Times

RESUM

Mitjançant l'explicació de les principals vivències com a corresponsal de guerra, Colvin estudia el que suposa per a una dona treballar en un món clarament masculí. En primer lloc reflexiona sobre la composició dels seus reportatges: de quina manera la redacció dels seus articles esdevé una escriptura compromesa. La periodista reflexiona també sobre la manera de redactar els reportatges de guerra segons el gènere del seu autor. En segon lloc, repensa també la situació laboral i social de les dones dins el periodisme, i més concretament dins el periodisme de guerra.

Paraules clau: Periodisme de dones, feminisme, guerra, compromís.

ABSTRACT

Through descriptions of her personal experiences as a war correspondent, Colvin reflects upon the expectations of women workers in a field clearly dominated by men. Firstly, she considers her own field writing and the way in which she becomes committed to the people of her correspondences. She looks at how war reports are written differently depending on the gender of the author. Secondly, Colvin deliberates on the social and labour situations of women in journalism and, more specifically, in war journalism.

Key words: Women's journalism, feminism, war, commitment.

SUMARI:

L'abans i l'ara en els corresponsals de guerra.— Valentia versus envalentiment.— Reportar els fets.— Altres experiències.— Preguntes.

6. Aquest article correspon a la transcripció de la conferència que va pronunciar el dia 6 de març de 2007 en el marc de les jornades sobre dones periodistes que Laia Climent va organitzar a la Universitat Jaume I i a l'Octubre, Centre de Cultura Contemporània. Ha estat transcrit i traduït per Ana Prats.

En aquesta intervenció intentaré plantejar dues vessants distintes però alhora ben complementàries. D'una banda faré un repàs de les meves principals vivències com a corresponsal de guerra. Reflexionaré també sobre els reportatges que escric com a exemples del que jo considero que és el meu compromís; del compromís que ha de tenir una periodista, i de les diferents situacions en què una dona es pot trobar. Apuntaré també en ocasions els diferents punts de vista que existeixen i que corresponen –tot i que em molesta afirmar-ho– a les diferents visions de la realitat segons el gènere.

D'altra banda, reflexionaré després sobre la situació de les dones en el món del periodisme, tot i que és molt difícil explicar l'experiència de les dones periodistes en el cas d'algú com jo que sóc corresponsal de guerra ja que l'espai on em bellugo és una mena de club masculí. En definitiva, la meua vida és una constant irrupció en el món masculí. El que intentem fer les periodistes –almenys, el que jo intento fer com a corresponsal de guerra– és destacar la veritat i donar-ne testimoni, i d'alguna manera, fer un esbós de la història i també esperar poder sortir sana i salva de la situació.

L'abans i l'ara en els corresponsals de guerra

La dificultat a la qual m'acabo de referir és que, molt sovint, et trobes que no només t'estan disparant, sinó que, de més a més, tens una responsabilitat envers la gent que està morint. Per això, crec que començaré explicant per què mai no havia estat tan difícil com ara ser corresponsal de guerra. Acabo d'arribar de Bagdad, i ara els periodistes estem en el punt de mira. Recordem el periodisme de guerra de fa uns anys: per exemple, quan vaig informar sobre la guerra de Beirut, potser allà ens havíem de preocupar de no quedar-nos atrapats al mig del foc creuat o de què no ens caigués una bomba a sobre. Tanmateix, si això passava, era purament accidental. I la gran diferència i el gran canvi, suposo, és que ara els periodistes estem en el punt de mira.

D'altra banda, en l'experiència de guerra més important de la meua vida fins ara, que és probablement la guerra de l'Iraq, també s'han afegit altres concrecions que no tenia per exemple el conflicte bèl·lic a Beirut. Durant les guerres a Beirut, jo podia anar d'una banda a l'altra, parlar amb la gent, trobar-me amb persones, seure en una cafeteria, mirar la gent, etc. En canvi, a Bagdad m'he de preocupar de molts altres aspectes dels quals depèn la meua vida, com ara els artefactes explosius de fabricació casolana o els franc tiradors. També he de prendre decisions crucials –tot i que semblin poc rellevants– des del mateix moment en què arribo allà, com per exemple, a quina planta de l'hotel em vull allotjar: si et quedes en una de les plantes inferiors, hi ha el perill dels camions bomba; si et quedes en

una de les plantes superiors, corres el risc que t'assassinin. I a més a més, hi ha també el risc a ser segrestat –i de retruc assassinat. De fet els segrestos són la gran diferència entre les guerres anteriors i les actuals són el gran canvi en la nostra feina, en la cobertura de guerres. Actualment estem en el punt de mira, i per tant, en lloc de veure'ns com a observadors que tenen un estatus especial, ara som el mateix objectiu. I es que segrestar un periodista –en especial, un occidental– implica automàticament sortir en els titulars de premsa.

Pel que fa a la guerra d'Iraq, l'atenció s'ha centrat en la necessitat d'obtenir informació objectiva de primera línia. Això no havia estat mai tan evident. Tots escoltem declaracions del Pentàgon i escoltem també declaracions del govern iraquetà. El ben cert és que tothom està implicat en aquesta guerra.

Però abans d'endinsar-me més en les meves reflexions sobre les experiències com a corresponsal de guerra, m'agradaria –*he de*– retre homenatge als meus col·legues nacionals, aquells periodistes que són d'Iraq. Ja han mort vuitanta periodistes aquest any, la majoria dels quals eren iraquians que intentaven informar sobre la seva pròpia història. La meua feina pot resultar molt difícil, però jo puc entrar al país i sortir-hi tres setmanes més tard, mentre que ells han de viure allà, i són perseguits i assassinats. Conec gairebé tots els periodistes del llistat dels morts. Però sé que, a qualsevol país, no només a l'Iraq, els periodistes realment valents són aquells que hi viuen i treballen allà a diari, amb les seves famílies.

Valentia versus envalentiment

És evident que el fet d'intentar obtenir informació ens pot costar la vida: aquests són riscos que correm. Però, em sembla que caldria diferenciar entre valentia i envalentiment o temeritat. Perquè el que es troba molt sovint en una zona de guerra –i em temo que és una actitud especialment masculina– és aquest envalentiment. Hi ha una intenció primera i clara de demostrar-se a un mateix que ets la persona més coratjosa que hi ha en una guerra. Però això no serveix per res. Allò necessari és la valentia: és a dir tenir una intenció primera d'aconseguir una història i arriscar-se per fer-ho, però tan sols cal arriscar-se perquè és necessari per la feina i no fer-ho de manera obsoleta. En aquest cas, les dones no som susceptibles de cometre temeritats d'aquest tipus.

La guerra de Sri Lanka ha sigut la que més m'ha canviat la vida. Normalment, cobreixo l'Orient Mitjà, però aquesta vegada havia anat al nord de Sri Lanka, que és la zona tàmil, diferenciada ètnicament de la singalesa que té majoria al govern. Hi vaig anar perquè la zona havia estat tancada als periodistes durant sis anys. El govern no permetia l'entrada de cap periodista, i a més hi va imposar un bloqueig comercial: no hi havia accés a medicines

ni tampoc podien entrar-hi aliments. Hi havia 500.000 persones vivint bàsicament en estat de setge, i d'aquestes, 340.000 eren refugiats que havien arribat d'una altra zona expulsats pel govern. Ningú no havia denunciat aquest fet, i em sembla que cap periodista no accepta que un govern li digui que no hi pot entrar.

De manera que vaig anar a una guerra no denunciada i, per poder arribar-hi, vaig haver d'entrar il·legalment. Anava amb un grup que em va conduir caminant per la selva durant unes vint-i-quatre hores, i vaig fer un reportatge. Va ser quan ja havia informat sobre la situació humanitària, i també sobre el fet que els líders dels Tigres tàmil –Tigres d'Alliberament de l'Eelam Tàmil (LTTE)– estaven disposats a acceptar un règim d'autonomia i a deixar de lluitar per la independència. No ho havien pogut manifestar perquè no hi havia ningú per a informar, i si jo no hi hagués anat, no se n'hauria informat, i penso que això és important.

En el camí de tornada, mentre caminàvem per la selva, vam ser atacats per un post avançat del govern. Em van ferir amb una granada RPG, i mentre m'aixecava vaig tenir temps de reflexionar –com en tantes altres ocasions– si valia la pena arriscar-se tant per informar i quin era realment el risc que calia córrer.

Crec que arriscar-se per contar una història és important i remet a la valentia necessària per fer aquesta feina. Almenys, és el que vaig pensar en aquell moment, i he de dir que continuo pensant el mateix. Em sembla que cobrir una guerra significa anar a llocs que estan envaïts pel caos i la destrucció, i intentar donar-ne testimoni tot explicant-ne la història.

Reportar els fets

Hi ha diferències molt evidents pel que fa a la manera com es reporta una guerra. Cada reportatge aporta el punt de mira concret del seu autor. A mi m'interessa explicar el que els passa als éssers humans i el que ocorre al lloc dels fets. M'agrada escriure per intentar fer sentir al lector que qualsevol dona que pateix la guerra podria ser la seva germana o qualsevol home podria ser el seu germà. El que m'importa com a corresponsal de guerra és l'experiència de les persones que estan afectades de manera més directa per la guerra i transmetre aquesta realitat. Les persones que trobem a la guerra no són solament refugiats, també hi ha civils que intenten sobreviure, fins i tot sovint aquestes persones es veuen obligades o forçades a lluitar. I malgrat els vídeos que puguem veure del Pentàgon o de l'OTAN –on tot sembla un vídeo-joc: tan net, estratègic i quirúrgic–, quan ets al camp de batalla veus que res no ha canviat. Tot es manté extraordinàriament igual: hi ha cràters, cases cremades, dones plorant per les seves filles i els seus fills, hi ha mort i destrucció. Això és el que a mi m'agrada mostrar a la resta del món. No vull passar per alt els horrors de la guerra guiada per una mena de suposada

ètica perquè si no escrius el que passa realment en el terreny el que fas és ocultar la realitat de la guerra. Evidentment mai no es fàcil cobrir una guerra. D'altra banda, existeix també un altre tipus de reportatges de guerra que mostren clarament una intenció distinta. En general, molts periodistes –curiosament la majoria d'aquests són homes– no pretenen en cap moment explicar els horrors de la guerra sinó que prefereixen distingir un avió MiG, un Tornado o si els projectils que estan disparant són de 100 o de 150 mil·límetres.

També la noció del temps –i, com tot seguit veurem, la sensació de perdre el temps– és molt distinta entre els corresponsals homes i les corresponsals dones. Recordo un col·lega, quan estàvem cobrint la guerra de Kosovo després de l'entrada de l'OTAN, que em va dir: "Et vaig veure asseguda a la vora del riu, parlant amb aquella dona durant molt de temps". Jo li vaig contestar: "no, perdó! Era un home al qual li havien matat tota la família: la dona i els fills, i seia al costat dels cadàvers". El meu col·lega em va comentar: "Simplement vas seure allà i et vas passar dues hores parlant. Això és una cosa que estic completament segur que jo no hagués fet mai, perquè jo buscava la foto i després ja estava preparat per una altra cosa, i tu simplement et vas quedar allà asseguda durant dues hores!". Cal dir que d'aquella experiència vaig aconseguir un reportatge terriblement commovedor que va fer comprendre la gent el que havien fet els serbis.

Fet i fet, aquesta reflexió del meu col·lega representa clarament un punt de vista masculí: el comportament típicament masculí dels reporters de guerra homes.

Altres experiències

La guerra de Txetxènia és un altre exemple commovedor. Quan vaig ser a Txetxènia, vaig pensar que la guerra no es podia contar des del bàndol rus, perquè si ho feia, m'havia de quedar a uns quants quilòmetres de distància, des d'on els russos m'anaven explicant com els seus avions que s'enlairaven estaven atacant bases terroristes i com els projectils que ells estaven disparant anaven dirigits a campaments terroristes. De manera que vaig decidir informar tot entrant a Txetxènia pel bàndol de Geòrgia. Vaig entrar-hi amb un grup de rebels txetxens. Tothom –incloent-hi el qui llavors era el meu marit– em va aconsellar que no ho fes perquè era físicament difícil: havia de caminar per les muntanyes, dormir dins d'una cova i sortir amb els rebels txetxens –que, evidentment, eren homes– en unes condicions pròpies de la I Guerra Mundial: amb neu, un fred espantós, combats i bombardeigs constants des d'avions russos. Però el reportatge que vaig acabar fent denunciava que els russos estaven bombardejant poblacions indiscriminadament i no sols atacant bases terroristes.

Els rebels amb qui vaig estar eren musulmans, la qual cosa significa que, en condicions normals, no acceptarien una dona entre les seves files, però vaig aconseguir convèncer el comandant, el qual va tranquil·litzar els seus devots combatents dient-los: "Aquí no hi ha cap dona; només hi ha una periodista". Gràcies al comandant vaig poder entrar a la base, que era una espècie de cova d'una sola estança i tenien un llit de sis metres estès al llarg de la cova on dormien tots junts perquè no hi havia lloc per a res més. El fet d'haver estat admesa allà va ser molt important ja que vaig poder informar sobre aquella realitat. Jo era l'única periodista en tot Txetxènia. Anàvem de poble en poble, viatjava amb els combatents txetxens, i de sobte em vaig trobar cara a cara amb una dona civil que mostrava tenir aquella valentia que comentava anteriorment. Vam anar a un poble on hi havia un home vell –en les guerres sempre queden enrere els vells i els pobres– que jeia en un soterrani, amb el cap obert i el cervell que li vessava. Feia un fred espantós. Però sigui com sigui, encara respirava, i la seva dona era allà asseguda al seu costat, agafant-li la mà. Ella sabia que l'home moriria –no hi havia metges, ni medicina, ni transport; no hi havia res: ni electricitat–, sabia que els avions russos tornarien, i li vaig dir: "Mira, t'hem de treure d'aquí; et traurem d'aquí d'alguna manera". Però ella simplement va dir: "No". Portaven cinquanta anys casats, crec, i ella volia agafar-li la mà i ser al seu costat fins al seu darrer alè. I vaig pensar: "Déu meu, això és valentia... i no pas envalentiment".

Suposo que aquest tipus de valentia és una de les normes que segueixo quan he de cobrir una guerra: no tenir por de tenir por. D'altra banda, he après –o he arribat a la conclusió– que, per a una dona és més important no tenir por de mostrar que tenim por. De fet molt sovint, el que els passa gairebé sempre als homes –ja que ells són els soldats i els líders–, és que intenten demostrar que són molt mascles i t'observen a fi de descobrir signes de covardia. A Txetxènia ens vam quedar clavats al mig d'un camp nevat perquè havien disparat el cotxe on jo anava –afortunadament, vam sortir-ne abans de rebre l'impacte des de l'aire–, i allà estàvem, atrapats en aquell camp amb els avions russos tornant cada hora en punt. Era una veritable tortura, perquè disparaven sobre una part del camp, i nosaltres allà, estirats, només disposàvem d'unes branques pelades sobre les quals jèiem, i els avions tornaven una altra vegada i disparaven sobre una altra part del camp. Després d'un parell d'hores així, un dels combatents txetxens va encendre un foc, i va dir –i això va ser una gran temeritat que va impressionar els seus companys–: "És millor morir calents que viure freds". I jo vaig començar a discutir amb ell tot dient-li: "No, jo vull viure; *VULL* passar fred". Ell em va dir que jo era covard perquè era una dona. Li vaig contestar que la meva intenció no era estar escalfada aquí, sinó viure i poder publicar el meu reportatge. De manera que, en ocasions,

les dones reporteres de guerra simplement hem de deixar estar els homes i que pensin que tenim por; perquè el nostre objectiu és un altre: és el de publicar l'article.

L'experiència de la guerra de Txetxènia em va fer aprendre per una banda la necessitat de no tenir por de tenir por per aconseguir un reportatge i també el fet que, malgrat ser una dona periodista en els països musulmans, hi ha la possibilitat de fer-se respectar. Jo no discuteixo mai amb els combatents. Els dic: "Sóc una dona, i insisteixo en què em tracteu com a tal. La meua intenció és contar la vostra realitat i puc suportar les condicions que facin falta". Em va semblar molt important quan el comandant va dir "Aquí no hi ha cap dona; només hi ha una periodista" perquè no és que vulgui que em neguin com a dona, sinó que pretenc que m'acceptin per ser qui sóc". Aquesta qüestió em sembla molt rellevant i la reprendré més avall.

Timor Oriental era un clima molt diferent, però una vegada més, vaig haver d'afrontar els mateixos dilemes: el perquè em dedico al que em dedico –és a dir, cobrir guerres– i la dinàmica i les diferències entre homes i dones. Per situar-nos una mica, diré que això va ser quan Timor Oriental havia votat per la independència, i les milícies –que no estaven d'acord amb aquest vot– van calar foc a la capital, i a mi em van evacuar. Hi havia quaranta periodistes, la majoria dels quals van ser evacuats. Vint-i-tres de nosaltres vam ser evacuats al complex de l'ONU. Era un complex sense armes, i hi havia 1.500 persones, entre dones i nens. Totes elles tenien algun tipus de relació amb l'ONU, ja fos la dona del conductor, o persones que havien treballat com a traductores, o fins i tot cuineres, però totes les dones i els nens que hi havia allà havien estat empleades de l'ONU o estaven relacionades amb algú que era empleat de l'ONU, i tenien dret a protecció. Tots els periodistes dormíem sota les palmeres i menjàvem arròs, i cada dia, quan ens passejàvem pel complex –que era molt petit, probablement com una sala gran–, teníem l'horrible sensació que ens miraven consternats, perquè allò gairebé anava més enllà del periodisme. Jo tenia la certesa que si ens n'anàvem moririen tots, els atacarien i els assassinarien. Així que, en certa manera, ens vam convertir en una mena d'escut humà.

Quan l'ONU, des de Nova York, va decidir abandonar el complex, també va decidir abandonar les 1.500 dones i nens que hi havia a l'interior del recinte. Evacuar era una decisió que tots –els vint-i-tres periodistes– havíem de prendre. Hi havia dues fases d'evacuació. En primer lloc, volien evacuar tots els periodistes. Retirar-se d'aquell lloc suposava una responsabilitat enorme, perquè jo sabia que si els periodistes abandonàvem el lloc hi hauria una ocupació i que totes aquelles dones i nens moririen. Malgrat tot, aquell dia, a l'alba, tots els meus col·legues masculins se'n van anar. Jo em vaig quedar. Encara recordo l'escena: tots

havien muntat a la part posterior d'un camió i, com que sóc fumadora, em van tirar les seves cigarretes. Crec que no esperaven tornar a veure'm mai més. Però vaig decidir quedar-me perquè vaig pensar que no podia abandonar. L'únic poder que es té en una situació així, i l'única raó de ser del periodisme, és el poder de la paraula. Vaig deixar que evacuessin tothom i després vaig trucar el meu editor d'Internacional per dir-li que em quedava. Vaig contactar amb ell per telèfon satèl·lit i em va dir:

—Què vol dir que et quedes i que han evacuat tots els periodistes? Per què se n'han anat?

I jo li vaig dir:

—Ells han avaluat el risc que corren i han decidit que era massa arriscat, però jo he decidit quedar-m'hi.

I va dir:

—Bé, i què me'n dius de les agències de premsa? Sempre es queden. Per què se n'han anat totes?

Jo li vaig insistir que em volia quedar i llavors, per acabar d'irritar-me, va dir:

—Bé, i per què se n'han anat tots els homes?

I aquí li vaig contestar, molt indignada:

—Suposo que ja no hi ha homes com els d'abans.

Finalment em vaig quedar. No sé fins a quin punt aquella va ser una decisió moral o si va respondre a la meua condició de dona. El ben cert és que vaig informar a tothom qui vaig poder –la CNN, la BBC, Australian Television– a través del telèfon satèl·lit del fet que la següent evacuació de l'ONU –que implicava deixar tota aquella gent enrere– suposava una sentència de mort.

Allà vam passar uns dies terrorífics, durant els quals les dones que eren fora del complex, i que no podien entrar perquè l'ONU els impedia el pas, llençaven els seus nadons per salvar-los de les milícies: intentaven llençar-los per sobre de la tanca, i aquests es quedaven travats a la tanca de filferro empuat. Tres dies després, l'ONU va revocar la seva decisió i va evacuar les 1.500 persones, i posteriorment em vaig assabentar que, en el moment en què vaig començar a informar, en qüestió d'hores Kofi Annan –en aquell moment Secretari General de l'ONU– va rebre 5.000 correus electrònics exigint que no podien abandonar aquella gent. I vaig pensar que el periodisme podia tenir una gran importància, i que aquell risc va pagar la pena.

Però cobrir guerres pot ser encara més difícil a la zona on treballa més habitualment, que és l'Orient Mitjà, o els països islàmics. Quan era a Kandahar, abans de la caiguda del règim talibà, estava escrivint un reportatge per al qual vaig demanar una entrevista al mul·là Omar –que en aquell temps era el cap dels talibans i donava refugi a Bin Laden–, de manera

que li vaig enviar una nota. Tot i això no va acceptar mai parlar amb mi. El mul·là Omar va concedir una entrevista a un col·lega àrab –un home, evidentment–, i a mi em va respondre amb una nota manuscrita força estranya, en paper de color rosa, on em deia:

Estic extremadament ocupat, i només rebo gent molt important i amb una gran responsabilitat. Com que, en el nostre país, les dones no ocupen càrrecs importants ni de gran responsabilitat, no veig la necessitat de rebre una dona per fer una entrevista.

Això va ser clarament insultant. Em sembla que totes les dones han hagut de rebre algun insult d'aquest tipus, tot i que, potser, no d'aquesta manera tan categòrica. Suposo que, en aquell moment, vaig decidir que la millor venjança era, senzillament, continuar endavant; no insistir en reclamar la igualtat de gènere. Crec que la meua venjança, o la manera de tirar endavant, sempre ha estat la d'escriure els articles. El vaig redactar, sense la seva opinió i va resultar ser un bon reportatge. No hem de deixar que res ens aturi.

Em sembla que l'actual guerra d'Iraq és una de les que més em preocupa ja que s'està produint en nom nostre. I per tant, és un assumpte de la nostra incumbència. Per a mi és molt important que es doni informació des dels dos bàndols. En primer lloc, això fa que els periòdics mantinguin la seva integritat. Em preocupa quan sento per exemple: "Un míssil americà destrueix el centre de comandament i control de l'aeroport de Kandahar". Resulta que jo conec el centre de comandament i control de Kandahar: consisteix en un home amb un telèfon que només pot rebre trucades de l'exterior. I aquest tipus de detalls tenen una gran importància perquè poden posar al descobert l'estratègia propagandística. De fet, el nostre paper consisteix, en gran part, en ser al lloc dels fets i desvelar aquesta propaganda.

La guerra del Líban –hi vaig anar a l'estiu del 2006– va ser novament, una guerra molt difícil de cobrir pel que fa a l'avaluació del risc que es corria, ja que calia conduir per carreteres on, per als israelians, qualsevol cosa que es movia era un objectiu. De fet, quan jo anava conduint per aquelles carreteres, vaig passar per davant de cotxes que havien estat atacats i els seus ocupants havien mort. Els israelians van anunciar des de Tel Aviv que havien bombardejat una base terrorista a Canà, que és un poblet minúscul. Jo m'allotjava a Tir, que està a uns trenta quilòmetres de Canà; sembla una distància molt curta però es fa molt llarga quan sents els avions sobrevolant-te contínuament. Vaig arribar a Canà amb l'ai al cor i em vaig dirigir a l'objectiu bombardejat, que va resultar ser una enorme casa de camp. Estava situada a un extrem del poble, i es podia veure clarament el que havia passat: des d'un avió, aquest era el primer edifici que es veia, independentment de la informació que

tinguessin. Els cadàvers que anaven treient d'aquella casa eren, principalment, una quantitat important de nens –els vaig contar; crec que n'eren tretze–, dones i alguns ancians. De manera que resultava obvi que allò havia passat perquè era una casa gran, i coneguent els pobles libanesos, aquella era la casa on la gent s'havia refugiat. Per tant, no era cap "centre d'operacions", ni cap "base terrorista". I aquestes atrocitats solament es poden saber si nosaltres informem sobre això i des del lloc dels fets.

Després d'haver explicat les diferents complicacions a les quals una periodista de guerra ha de fer front, els problemes concrets que he hagut de viure i les diverses peripècies que he hagut de passar, tot seguit passaré a reflexionar sobre les conseqüències de ser dona a l'hora de cobrir una guerra.

Començaré remuntant-me a la meua heroïna, Martha Gelhorn, que va ser probablement la primera gran corresponsal de guerra –des de llavors s'han produït alguns canvis, i la situació ha millorat una mica, tot i que no massa–. Martha Gelhorn va cobrir la Guerra Civil espanyola de manera brillant, i després va anar a cobrir la II Guerra Mundial i es va casar amb Ernest Hemingway. La vaig conèixer al final de la seva vida, i odiava ser recordada com la dona de Hemingway. Ella va lluitar sempre per ser reconeguda com a bona periodista més enllà de la figura de Hemingway. Per a ella era molt important cobrir una guerra –en particular, la Guerra Civil espanyola–, i tenia un marit que també era periodista. La relació amb el seu marit va acabar tan malament que, per cobrir la invasió del dia D, ell li va robar literalment l'acreditació de premsa. Evidentment, Hemingway era més famós, i un article de Hemingway donava molt de prestigi ja que ell era el gran novel·lista. De manera que va convèncer l'editor de Martha perquè li treïés la seva acreditació i li la donés a ell per tal que pogués anar en un dels vaixells militars que van creuar el Canal de la Màniga durant la invasió del dia D. Malgrat tots aquests altercats, Martha no es va rendir: es va posar un uniforme d'infermera i, fent-se passar per una d'elles, va pujar en un vaixell hospital i es va amagar al lavabo per creuar el Canal. Llavors va desembarcar a les platges pel seu compte, sense acreditació de premsa. Mentrestant, Hemingway es va quedar en un altre vaixell amb la seva preciosa i segura acreditació de premsa, i ella va escriure una crònica molt millor.

D'altra banda, això va destruir completament la relació. Ell la va obligar a prendre una decisió: havia de triar si volia continuar sent periodista de guerra o continuar la relació amb ell. A ella li apassionava contar la veritat i donar-ne testimoni, i per tant, el va deixar.

Crec que la decisió de Martha és un exemple evident del que succeeix sovint a les corresponsals de guerra. En sóc conscient que aquestes situacions de desigualtat de gènere no es limiten a les corresponsals de guerra però en certa manera es fan més visibles perquè les corresponsals de guerra deixen els seus homes a casa, i aquests els retreuen que se'n van

a la guerra, que moriran, i el que és més important, que això és la prova que no els estimen prou. Fins i tot avui en dia, als mitjans de comunicació, encara escoltem: “Una dona se’n va a cobrir una guerra i té fills: com pot fer-ho? On és el seu instint maternal? No és una dona de veritat”, mentre que tots els homes corresponsals de guerra que conec tenen fills i ningú no troba que això sigui quelcom d’estrany ni d’inversemblant.

Malgrat tot això, em sembla que hem progressat: ja que, actualment, jo puc realitzar la meva passió que és anar a aquests llocs. Quan vaig començar en aquesta feina va ser molt dur perquè, òbviament, pretenia introduir-me en una professió dominada pels homes. Ara hi ha més dones cobrint guerres que abans, tot i que calgui sacrificar més la faceta personal. D’altra banda, em sembla que el que s’aconsegueix –això si es segueix pensant que el que importa és la crònica, i s’arrisca el que calgui, o s’escriu tan bé com es pot– és una mena de respecte que no té res a veure amb ser home o dona. Simplement, cal ser molt bona en la feina, fins i tot en una tan dura com és el periodisme de guerra, per tal d’aconseguir guanyar-se el respecte de la gent, no només el dels propis col·legues.

Caldria trobar la manera de ser considerades un “tercer sexe”, perquè no ens puguin sotmetre a les normes dels homes –perquè, òbviament, no som homes–, i tampoc no ens puguin sotmetre a les normes androcèntriques a les quals estan sotmeses les dones –perquè seríem a la cuina–, sinó que poguéssim deixar clar que hem anat a la guerra per fer un reportatge, tant si es tracta de parlar amb una família que està en un refugi com si es tracta de parlar amb un membre de la família real saudita. M’agradaria trobar la manera de transmetre la decisió rotunda que, tant si es vol com si no, farem la feina que hem anat a fer.

Crec que aquesta és una lluita constant. Per a mi –i estic segura que és (i ha de ser) diferent per a cadascuna–, no és una lluita teòrica, no vull exigir que em tractin d’una manera determinada perquè sóc una dona. Sinó, més aviat vull demanar que em tractin amb respecte i que em deixin aconseguir el meu reportatge, i si no és així demostraré que ho faré igualment, no perquè sigui dona, sinó perquè sóc una molt bona periodista i m’importa el que faig. És d’aquesta manera com em guanyo el respecte dels altres. Suposo que per a mi, aquesta és una manera lleugerament diferent i important de tractar la desigualtat de gènere.

Personalment, he acabat anant a aquests llocs i descobrint què és el que passa, i el que m’importa és poder fer-ho, i faria qualsevol cosa per aconseguir-ho. De vegades he hagut de passar controls iraquians fent-me passar per infermera, o he viatjat al sud de l’Iraq coberta amb un xador fingint que era sordmuda –perquè el meu àrab no és gaire bo– i que estava buscant el meu marit desaparegut. Però vaig aconseguir arribar.

De vegades aquesta és l’única manera d’arribar a la veritat; no és perfecta, i no dic que ho sigui. El que s’aconsegueix cobrint una guerra sobre el terreny és bàsicament un

esbós de la història, i com a periodista es té l'oportunitat –i crec que és una responsabilitat enorme– d'explicar a la gent totes les injustícies que s'han vist; es té l'oportunitat de donar-ne testimoni. I, d'alguna manera, crec que això pot tenir una gran importància. Suposo que la veritable dificultat no consisteix en ser valenta, o en poder assumir un risc sinó en creure que, com a periodista, hi ha algú que t'està escoltant i que pots fer canviar les coses, i tenir suficient fe en la humanitat com per pensar que el teu missatge li pot importar a algú. Creure en la meva feina m'ajuda a tirar endavant i millorar.

Preguntes

Quan vostè parlava de cobrir el conflicte d'Orient Mitjà, i de la cultura masclista d'aquella zona, m'estava preguntant si els seus propis caps, abans d'enviar-la, es plantegen si és una bona opció precisament pel fet que és una dona i que trobarà dificultats com ara en el cas de l'entrevista amb el mul·là Omar. Això va ser en algun moment una raó que es va arribar a discutir o simplement la seva experiència va ser suficient per no qüestionar-ho més?

Fa quinze anys que treballo per al *Sunday Times*, és cert que, al principi, pensaven que era molt estrany que volgués anar-hi, però jo tornava amb reportatges bons, i crec que aquest és probablement un dels arguments que intento explicar: el fet que, si escric un bon reportatge, em tornaran a enviar a l'Orient Mitjà, publicaran els meus articles i aconseguiré transmetre el missatge que vull. Com que he guanyat un munt de premis i conec molt bé l'Orient Mitjà –pot ser açò soni un poc pretensions però és així–, els meus caps prefereixen enviar-me a mi. No pensen que estan enviant una dona sinó que es plantegen enviar-me a mi perquè saben que tornaré amb reportatges molt bons. No crec que s'ho pensin dues vegades pel fet que sigui dona. El ben cert és que això em va afectar més al principi de la meva carrera. Em va ser molt difícil començar. Probablement en qualsevol professió dominada pels homes és complicat començar. Crec amb fermesa en els mèrits propis, i si treballes amb passió i t'importa realment el que fas, i ho fas molt bé, arribaràs lluny, però penso que és més difícil per a les dones.

Però ara, en la meva posició actual –sóc corresponental sènior internacional del *Sunday Times* i he cobert l'Orient Mitjà, i doncs saben que hi tinc contactes–, m'enviarien a mi abans que a cap altra persona. I això no té res a veure amb ser dona o home, sinó amb fer bé la teva feina.

És conscient que el fet de ser dona periodista enviada especial a una sèrie de guerres està segurament fent canviar la imatge tant de les dones periodistes com de les dones en general?

No penso que jo fos conscient d'això quan vaig començar. Crec simplement que volia sortir i informar sobre aquestes coses. De més a més, cal apuntar la diferència que existeix entre el que una vol ser, i les possibilitats que t'ofereixen, i crec que, certament, les dones joves –que per a mi són molt importants–, si tenen figures de referència, poden rebel·lar-se i decidir per elles mateixes. No han de quedar-se en la secció de moda sinó que poden, si volen, anar a Bagdad a informar.

De manera que no em considero cap referent, ni porto cap pancarta que digui: "Hauria d'haver-hi més dones corresponsals de guerra". Simplement, faig la meua feina, però sí que penso que és molt important tenir diferents figures de referència, ja sigui –no tothom triaria ser corresponsal de guerra– en el món de l'alta política o en el dels negocis, però que hi hagi opcions. En el periodisme hi ha més opcions que no sigui exclusivament treballar en la secció de moda o parlar de Versace. D'altra banda, jo treballo en la premsa escrita però tinc col·legues en la televisió per a les quals el principal problema és anar ben maquillada o estar ben pentinada. Penseu que jo passo setmanes senceres sense ni tan sols veure un assecador de cabells!

El de guerra és un periodisme molt diferent, i penso que les dones –en especial, les dones joves, perquè hauríem de ser moltes més, ja que tenim els estudis i la preparació necessaris– haurien d'aspirar a ser alguna cosa més que persones a qui es jutja pel seu aspecte físic en la televisió, on et deixen parlar un minut i fins i tot el text el pot haver escrit una altra persona. Això és ser una estrella; és ser famosa, i pertany a una categoria diferent d'allò que hauríem de fer les periodistes, que és intentar arribar a la veritat i contar-la.

De vegades, al principi et poden tractar d'una manera horrible. Jo ho vaig passar malamanent durant els dos primers anys. Però no s'ha de fer cas i s'ha de continuar endavant i creure fermament en el que realment es vol fer.

Volia saber si des de sempre havia volgut ser corresponsal de guerra, o si hi va haver algun fet concret que la va orientar cap a aquesta feina.

És una bona pregunta. Em vaig fer corresponsal de guerra de forma accidental. Era a la universitat i no estudiava periodisme, sinó literatura anglesa. Anava a la Universitat de Yale i escrivia al *Yale Daily News*. Em sembla que en aquella època jo era molt romàntica:

hi va haver un temps en què volia viure a París i fantasiava amb la idea de seure als cafès, però no era realment conscient del fet que aquell món parisenc havia desaparegut molt abans que jo nasqués. En fi, vaig començar a treballar com a periodista a Nova York i després a Washington. Res a veure amb la guerra: el primer treball va ser una espècie d'entrenament –jo era una mena de periodista de successos– i després em van enviar a París com a cap de redacció: vaig pensar que seria gairebé el millor treball del món. Després d'un temps ja estava avorrida de cobrir el Beaujolais Nouveau i vaig començar a cobrir l'Àfrica francòfona, fins a Beirut.

La primera vegada que em van bombardejar, ho va fer el meu país, Estats Units. Jo era a Líbia quan van bombardejar Gaddafi. Suposo que si he de recordar una escena d'aquells primers temps –i això va ser quan jo encara era corresponsal a París– va ser en el que es va anomenar Guerra dels Camps –de refugiats–, a Beirut. Els camps de refugiats palestins de Beirut estaven assetjats per les milícies Amal –tota aquella bogeria de la guerra civil a Beirut– i als periodistes no ens deixaven entrar-hi. Jo era molt jove i vaig dir: “Què vol dir que no ens deixen entrar?” I vaig entrar-hi. La milícia, que estava controlada per Síria, disparava tots els homes que entraven i sortien, i de tant en tant disparaven les dones, de manera que la gent s'estava morint de fam i havia de menjar rates. Vaig passar una setmana allà, i em trobava literalment a uns tres metres de distància quan van disparar una dona que sortia a buscar menjar per a la seva família –perquè de vegades els donava per deixar-te sortir, i de vegades disparaven. I de sobte, una dona increïblement valenta –d'uns vint-i-un o vint-i-dos anys, com a molt– va sortir corrent, va arrossegar la dona ferida fins portar-la a l'única clínica que funcionava: un soterrani amb un cirurgià ajudat per un home que li proporcionava electricitat fent servir una bicicleta.

Jo estava observant. De seguida va quedar prou clar que moriria, i de fet, va morir, damunt la taula d'operacions. Em vaig adonar que la dona portava dues arracades petites a les orelles: eren exactament iguals que les arracades d'or que jo li havia regalat a la meua germaneta –ella odia això de “germaneta”, però tenia deu anys i jo li havia regalat aquelles arracades per Nadal–. I aquest record familiar va fer adonar-me que allò no estava bé i que no es tractava només d'una lluita pel poder regional. Vaig intentar escriure no només el típic article de successos en el què es conta planerament el que ha passat sinó que vaig voler escriure'l de manera vívida i aconseguir una mica de comprensió. D'alguna manera, existia la possibilitat d'escriure sobre política en una regió extremadament complicada dins d'un context històric, però alhora també volia dir que aquells fets, simplement, no haurien de passar!”.

Per a mi allò va ser sorprenent, perquè vaig escriure amb indignació, i el *Sunday Times* ho va publicar en primera plana. Tot seguit es va tractar l'assumpte al Parlament britànic i el setge va acabar una o dues setmanes més tard. I allò va ser provocat, literalment, per aquelles arracades d'or i per aquella persona amb qui tothom es podia identificar.

Amb això no m'estic referint a la manera d'informar "al peu del canó", perquè estic absolutament convençuda que es pot escriure bé en qualsevol lloc. Però la qüestió és que s'ha de tenir un coneixement de la història i de la situació política que aquell lloc està travessant per poder contextualitzar els fets. Tot i això, cal crear un tipus de missatge que la gent escolti i que pugui tenir algun efecte sobre les persones; hem de fer-les adonar-se que no som tan diferents; que això no hauria de passar. I això encara ho podem fer! Com a periodista, el que faig és escriure, i la gent respon. Potser no responen a una explicació puntual com ara la de la diferència entre la política síria i la iraquiana, però sí que responen a: "això no hauria de passar, i el meu govern hauria d'escoltar-me". Simplement considero que, com a periodista, aquesta és una de les maneres en què pots influir en el món.

En algun moment, vostè ha tingut problemes a l'hora de publicar una notícia que hagués enviat? Tothom sap que els mitjans són independents – això és el que promulguen tots–, però, s'ha perdut alguna informació que realment considerés molt important, i que l'editor hagués decidit no posar per motius polítics o per conflicte d'interessos?

No he tingut mai problemes; i estic parlant estrictament del *Sunday Times*, perquè conec col·legues que sí que n'han tingut. Però, pel que fa al *Sunday Times*, els únics problemes són si vull el meu article en primera plana o no. No he tingut mai cap problema. En cap moment han qüestionat la política dels meus articles.

És interessant, perquè, el *Sunday Times* és propietat de Rupert Murdoch. Tothom pensa que ell deu ser pro-israelià, en canvi jo escric articles sobre l'Orient Mitjà que són realment durs. Per exemple, vaig passar quatre setmanes molt dures al Líban. L'agost del 2006, s'estaven assassinant civils indiscriminadament, i jo ho vaig narrar. També he escrit sobre el conflicte palestí durant molts anys i mai no m'han qüestionat.

Els únics maldecaps solen provenir del *lobby* israelià. De vegades m'han dit: "Com has pogut? Ets parcial i antisemita!". No és veritat, no ho sóc. També he escrit sobre els efectes secundaris que té un atemptat suïcida palestí. El ben cert és que no m'han qüestionat mai la meua ideologia. Els advocats són els que de vegades es queixen, quan estàs fent un reportatge sobre corrupció o del mateix estil; però mai per qüestions polítiques.

Com veu el món del periodisme actualment, des de la seva experiència personal? És a dir: considera el periodisme una activitat utilitzada pels poders polítics per tal de persuadir i manipular?

Crec que els governs menteixen; els polítics menteixen; l'ésser humà menteix constantment, tant com pot. El nostre deure consisteix en descobrir què hi ha darrere d'aquestes mentides. En Anglaterra en diem "venedors de fum". Pot semblar divertit, però penso que el que se suposa que hem de fer els periodistes és descobrir sobre què menteixen; descobrir el que amaguen, i de vegades, si fan alguna cosa bé, escriure-ho.

Crec que bona part del periodisme s'està tornant més superficial. Per exemple, a Gran Bretanya, i fins a cert punt, tens el *Guardian*, que és d'esquerres, i el *Telegraph*, que és de dretes. Aquesta és la seva manera de cobrir l'actualitat política nacional, i hom intenta convèncer-los perquè escriguin d'aquesta o d'aquella altra manera.

Essencialment, suposo que la resposta a la seva pregunta és que no ets una periodista gaire bona si acceptes les restriccions editorials o et deixes manipular per algú. Penso que això es dona més en l'actualitat per la qual cosa hi ha bastants periodistes que consideren molt important prendre mesures per fer front a aquesta tendència.

Naturalment, una de les qüestions que més afecta el periodisme actualment és la seva diversitat: hi ha el periodisme televisiu, la premsa escrita, i Internet que ha generat tot un debat sobre quina serà la seva influència i en quina direcció es mou. Internet ofereix una allau tal d'informació que a mi m'aclapara. Molta gent fa servir Internet com a font d'informació tot i que moltes de les notícies que hi apareixen no tenen una font fiable. Què hi podem fer? Hi ha molts temes a debat dins el periodisme. Crec que hi ha més diners invertits en el que en diem "fum" o manipulació, i la nostra feina consisteix en no acceptar-ho ni deixar que ens enganyin.

Puc fer-vos una pregunta? Quantes de les persones que hi ha aquí miren les notícies principalment a Internet? Una, només una. Quantes les miren als periòdics? Cap ni una. I finalment, quantes les miren a la televisió? Tota la resta.